

Nechajte sa očariť Krajanským dvorom II.

CHORVÁTSKO

NAŠICE

Okresné mesto 50km od Osijeku je kultúrno-spoločenským a organizačným zázemím Slovákov v Slavónii. V Našiciach (zo 16 500 obyvateľov je 1 100 Slovákov) a okolí, v ktorom sa od roku 1732 až do 1945 rozprestieralo panstvo generácií grófa Pejačiča, sídli okrem MO Matice slovenskej aj strešný orgán – Zväz Slovákov v Chorvátsku. Zázemie kultúrnych aktivít slovenskej národnostnej menšiny v krajine spravuje Slovenské kultúrne centrum (založené v roku 2010), ktoré okrem iných poslani je aj profesionálnym promotérom tradičnej ľudovej a súčasnej kultúry Slovákov v Chorvátsku. Na zachovávaní slovenskosti má významný podiel Základná škola kráľa Tomislava v Našiciach, v ktorej sa vyučuje aj v slovenskom jazyku. V Našiciach sídli aj Ústredná knižnica Slovákov v Chorvátsku.

SRBSKO

ARADÁČ

Päť ženičiek – akordeonistiek, ktoré v ľudových krojoch hrajú a spievajú na malých gombičkových diatonických harmonikách. Vari niet lepšieho živého symbolu banátskej obce, ktorá je rodom prvého vojvodinského slovenského akademika Srbskej akadémie vied Dr. Jána Kmeťa (1927 – 2003), ako aj pôsobiskom prvej poetky vojvodinských Slovákov Jaroslavy Járošovej (1851 – 1887). Aradáčania sú tvoriví, spevajú, komunikatívni, v tom najlepšom ihraví – o tom svedčí pulzujúci život Kultúrno-osvetového spolku Mladost: vlastné divadelné predlohy ochotníkov, originalita tanečného a speváckeho prejavu, melódia mešiek, pestrosť krojov... A ustavičná vynaliezavosť a fortiel – spolku žien Ruža, OZ Harmónia, Spolku vinohradníkov a vinárov Aradáča. Klobasiáda s viac ako 20-ročnou tradíciou, mládežnícky rockový Parkfest, ale aj objavovanie turizmu a oddychu pri rieke Tisa. Oddá sa príst!

KOVAČICA

Mesto kumštu, avšak nielen štetcom ospievaný a k vznešenosti roľnícko-ľudový, sedliacko-bytový a zážitkovo-duchovný kolorit umenia insitných majstrov. Banátska Kovačica, ktorá si slovenskosť privinula až od roku 1802 vďaka sekundárnej migrácii (Slováci z Novohradskej, Peštianskej a Nitrianskej stolice, ale aj zo Zvolenskej, Békešskej či Zadunajska...), sa cestou dvoch storočí stala významným centrom slovenských národných a spolkových snáh, potvrdzovaním evanjelickej viery (farár Ján Čaplovič), etalónom vzdelanosti a kultúry vrátane divadelníctva či muzicírovania, roky umocňovanému remeselníckou virtuozitou výrobcu huslí Jána Nemčeka. Okresné mesto s takmer 7-tisíc obyvateľmi (z nich 5 700 Slovákov) úspešne rozvíja svoj turistický potenciál, cieľom ktorého nie je iba očarenie insitou či rôznymi druhmi úžitkového umenia, ale aj rekreačný oddych (stredisko Relax) či gastronomické pôžitky.

JOSIPOVEC

Vďaka početnosti Slovákov (650 z 800 obyvateľov v obci, do ktorej Slováci z Kysúc s príčinlivosťou ďakovského biskupa Jozefa Juraja Strossmayera prichádzali od roku 1881) cítia v kultúrnych a vzdelávacích aktivitách – o. i. v miestnej základnej škole – všadeprítomnú slovenskosť. Iniciátorom početných podujatí je Matica slovenská, najmä zásluhou jej členov zbieranie ľudových piesní Slovákov z celého Chorvátska splodilo festival Keď sa ruža rozvíjala s aktívnym vkladom Slovákov z Josipovca. Pestrosť, najmä však kvalitu folklóru, prezentujú viaceré zložky v Kultúrno-umeleckom spolku Bratia Banas. Zachovanie kultúrneho dedičstva významne mapuje historické zvykoslovie najmä v období fašiangov, ženy sa zaoberajú krásnymi slovenskými výšivkami.

SOLANY

Vychádzajúc zo zápisu šidského farára Jána Lacka, ako ho rozvil zakladateľ Matice slovenskej v Solanoch Ondrej Pekár, už od roku 1830 sa Slováci usádzali v Solanoch, prišli najmä zo Zvolenskej a Trenčianskej župy, ale aj Novohradu a Gemera. O druhotné osídlenie sa pričínili Slováci z Vojvodiny, v roku 1912 si zriadili školu, starali sa o udržanie národného povedomia. Kým v roku 1931 tu žilo 300 Slovákov, v roku 1991 sa hlásilo k slovenskej národnosti iba 81. Napriek tomu tradícia slovenskosti sa vžila do aktivít Matice slovenskej (vznikla r. 1993), najviac ju prezentuje Folklórna skupina SKUS-u Ondrej Pekár. Od roku 2010 sa v obci s 1500 obyvateľmi (okolo 70 Slovákov) konajú národopisno-folklórne Dni Slovákov v Solanoch.

BÁČSKY PETROVEC

Emblematickú baštu vojvodinských dolnozozemcov, ktorú Slováci osídľovali od roku 1745, si najčastejšie spájame s chýrnou petrovskou klobásou, hladkou slivovicou či makovým rejtešom, ale aj Maticou slovenskou, slávnym Kollárovým gymnázium a vzdelanosťou, knižnou kultúrou, prejavmi národného i duchovného povedomia tunajších Slovákov. Je toho ale oveľa viac, čím vlúdnu a uchu lahodiacou slovenčinou prihovárajúci sa Petrovčania zaujmú: divadelníctvom, remeslami, šikovnosťou rúk, objavnou a originálnou umeleckou tvorivosťou. Sú nositeľmi viacerých dolnozozemských unikátov, jeden remeselnícky je svetový: zručnosť metlárov. Petrovské cirokové metly mali chýr v celej Európe. Metlu nazývajú kráľovnou čistoty, a je jedno, či je vyrobená z metliča, ciroku, alebo iných rastlín. Cirok významne poznačil život Petrovčanov ako chmeľ a dávnejšie aj konopa. Továreň na výrobu metiel Kooperatíva ešte v roku 1989 zamestnávala 620 osôb a vyrobila bežmála 4,5 milióna metiel!

BIELE BLATO

Banátska obec patrí k najmladším slovenským osadám vo Vojvodine. Dedina vyrastená z vody a trstiny sútokov riek Begej a Tisa v prírodnom objatí Čárskej bary – 400 hektárov chráneného bohatstva živočíšneho (hniezdi tu 300 druhov vtákov!) a rastlinného požehnaní si „osvojila“ prvých 180 rodín, ktoré sem prišli z Padiny, v roku 1883. Prívlastok „čársky“ si močiar vyslúžil v 19. storočí, keď tu masovo lovili volavku veľkú, pričom jej nádherné perá sa vo veľkom kupovali vo Viedni na zdobenie dámskych klobúkov. Bieloblatčania dodnes velebia odvekú obživu – rybárstvo, a keďže sú vynaliezaví, z rýb vyrábajú jedinečnú pochúťku: rybaciú údenú klobásu! V obci, v ktorej z 1350 obyvateľov je 490 Slovákov, využívajú aj iný dar prírody – trstinu, ktorej spracovanie živí značnú časť obyvateľov. Ľudia tu harmonizujú potreby kultúry ducha najmä s prírodou, poľovnícky turizmus tu má slubné perspektívy.

KYSÁČ

Slovenskosť v rozmanitosti prejavoch skrze generácie – od detského objavovania sveta folkloristickým očarením (festival Zlatá brána) cez národné sebauvedomenie sa tvorivej mlade a dospelých (Kultúrno-informačné stredisko Kysáč s obľúbenými podujatiami – pocta ľudovej piesni Kysáčsky spevník či divadelný Festival Zuzany Kardeliseovej) až po zájmové cnosti určujúcej generácie (Miestny odbor Matice slovenskej, Spolok kysáčskych žien...) je kysáčskym príbehom „bez konca“, ktorý kedysi nastavovali miestne intelektuálno-kultúrne elity: literárny, publicistický a divadelnícky rod Mičátkovcov, básnik a lekár Andrej Ferko, výtvarníčka Anna Pixiadesová, učiteľka a divadelná ochotníčka Zuzana Kardeliseová a ďalší. Na počiatku „kysáčskeho rodolubstva“ v obci, v ktorej z 5,5-tisíc duší sa 4 500 zhovára v slovenskej reči, bol prvý slovenský osadník Michal Vardžík, ktorý sem v roku 1773 prišiel z rodinou z Pilíša v Peštianskej stolici.

MARKOVEC

Keďže je „predmestím“ okresných Našíc, označuje sa ako Markovec Našický. Priestor 3-km dlhej obce (okolo 1600 obyvateľov) osídľovali katolícki Slováci od roku 1878, keď sem tiahli z Horniakov – z okolia Čadce, Novej Bystrice, Žiliny a Trenčína. Živil sa kľčováním lesov veľkostatkára Pejačeviča, od jari do jesene polnohospodárstvom. Od roku 2007 je pýchou markoveckých Slovákov Drevenica – štýlová spoločenská sála, dejisko mnohých slávností vrátane Večera polesňakov (pocta znamenitým zemiakovým plackám), najmä však prezentácie slovenského folklóru v podaní SKUS-u Fraňo Strapáč. Súbor nesúci meno slovenského partizána z Markovca, zahynuvšieho v bojoch II. svetovej vojny v radoch Československého bataliónu Jana Žižku z Trocnova (tvorili ho Česi a Slováci zo Slavónie) úspešne formuje Branka Baksová, slovenskú folklórnu vzájomnosť rozvíja s FS Drevár z Krásna nad Kysucou.

DOBANOVCE

Sú príkladom toho, že Slováci, aj keď v malom počte, dokážu svoju prítomnosť pretaviť do pozoruhodných činov – najmä, a to nie je iba prípad Dobanovcov, keď si rukávy vysúkajú ženy. Hoci mienka o prvom Slovákov v obci súvisí so zápisom v matrike z roku 1808, keď sa tu narodil istý Juraj Čriepka, odjakživa sú to ženy - Dobanovčanky, udávajúce partitúry všedných i sviatočných dní. Podľa historika Jána Širáckeho prístahovalci z Kysáča a Petrovca v roku 1866 dali fundament slovenskému osídľovaniu obce, v ktorej z okolo 8 200 obyvateľov je dnes iba 230 Slovákov. Napriek tomu sú aktívni, veď ženy tu už v roku 1930 mali kurz výšivkárok. Dnes sa schádzajú v Slovenskom dome, v Aktíve žien pri Kultúrno-umeleckom spolku Šafárik je do 30 členiek, ktoré uprednostňujú najmä ručné práce (šijú a vyšívajú šaty či zástery), ale venujú sa aj popularizácii zvykosloví, keď v obci obnovili aj tradíciu priadok.

VŠETKO JE TAK, AKO MÁ BYŤ!

Všetko vyššie sú iba ivery, vylúpnutia z mnohotvárneho prístupu Slovákov na Dolnej zemi k životným hodnotám a tradíciám v dotykoch generácií, v pomyselnéj vzácnosti truhlic ich kultúrneho a duchovného dedičstva v stále prítomnej stope ich predkov. Parafrazujúc fundamentálnu modlitbu, ktorá v tichu poryvov duše posilňuje dolnozozemských Slovákov, na počiatku bolo slovo. Vďaka predkom, ale aj súčasníkom, zotrvala - a pretrvá materinská reč – slovenčina a všetko s ňou späté. Pretože tak ako bolo na počiatku, bude i vždycky i naveky vekov. Ako poetka vraví, všetko je tak, ako má byť!

” Všetko je tak, ako má byť.
Môžeš sa narodiť, zomrieť.
Môžeš sa vystahovať.
Zmenil rodisko, či krajinu a štát.
Ale aj kontinent a svetovú stranu.
Môžeš odísť z dediny do mesta.
Alebo i do vesmíru.
Ale soľ materinského jazyka
veru nezotrieš.
Všetko je tak, ako má byť. ”

Viera Benková, Bácsky Petrovec